

4. PEHAMETRIA I ROZTWORY BUFOROWE

1. Sporządzanie i oznaczanie pH buforu octanowego

Zasada:

Pehametria jest analizą instrumentalną, służącą do potencjometrycznego bezpośredniego pomiaru wskaźnika stężenia jonów H^+ , czyli pH. Wartość pH jest równa ujemnemu logarytmowi dziesiętnemu ze stężenia jonów wodorowych (dla rozcieńczonych roztworów) lub z aktywności jonów wodorowych (dla bardziej stężonych roztworów):

$$pH = -\log [H^+]$$

$$pH = -\log a^H$$

gdzie:

a^H – aktywność jonów wodorowych.

Aparaty służące do pomiaru wartości pH, czyli pehametry mają skalę od 0 do 14, obecnie z odczytem cyfrowym. Jak wynika z definicji pH, jego wartość równa jest 0 wówczas, gdy stężenie jonów H^+ wynosi 1 mol/l. Natomiast przy takim samym stężeniu, ale jonów OH^- , wartość pH wynosi 14. W pehametrze zestawiono ogniwo ze szklanej elektrody membranowej (czulej na stężenie jonów H^+) i z elektrody odniesienia, które zanurza się w analizowanym roztworze. Jako elektrody odniesienia obecnie najczęściej używa się elektrody chlorosrebrowej w tzw. elektrodzie kombinowanej, którą stanowi jedna rurka zakończona bańką szklaną, zawierająca obie elektrody konieczne do pomiaru pH. Przed właściwym pomiarem wykonuje się tzw. nastawienie, zwane również justowaniem pehametru. W tym celu, po wypłukaniu elektrody wodą destylowaną i osuszeniu przez delikatne dotknięcie kawałkiem bibuły, elektrodę kombinowaną zanurza się w roztworze wzorcowym o znanym pH (wartość pH roztworu wzorcowego ma być bliska spodziewanej wartości mierzonej) i po włączeniu przyrządu na pomiar doprowadza się odpowiednimi przyciskami do wskazania takiej właśnie wartości. Po nastawieniu pehametru, elektrodę kombinowaną po przemyciu i osuszeniu wkłada się do analizowanego roztworu i odczytuje war-

tość pH. Przy pomiarze pH ważna jest temperatura analizowanego roztworu. Do wykonania prawidłowego pomiaru należy skompensować wpływ temperatury.

Bufory octanowe o różnych wartościach pH:

Nr	0,2 M CH ₃ COOH (ml)	0,2 M CH ₃ COONa (ml)	pH obliczone	pH oznaczone
1	18	2		
2	14	6		
3	10	10		
4	6	14		
5	2	18		

Wykonanie:

- Sporządzić 20 ml buforu octanowego wskazanego przez asystenta. Znając stężenia poszczególnych składników użytych do sporządzenia buforu, należy obliczyć oczekiwaną teoretyczną wartość pH sporządzanego buforu.
- Zmieszać odpowiednie objętości 0,2 M roztworu kwasu octowego CH₃COOH z 0,2 M roztworem octanu sodowego CH₃COONa, zgodnie z danymi zawartymi w tabeli. Przygotować pehametr do pomiaru. Zmierzyć pH wody wodociągowej. Elektrode przemyć wodą destylowaną, osuszyć bibułą. Przygotować pehametr do pomiaru. Zmierzyć pH sporządzonego buforu na pehametrze.
- Sporządzony roztwór buforu octanowego zachować do następnego ćwiczenia.

2. Sporządzanie i oznaczanie pH buforu węglanowego

Zasada:

Zasada postępowania jest taka sama, jaką przedstawiono przy buforze octanowym. W tabeli podano objętości obu składników buforu, które należy połączyć w celu otrzymania roztworu o wskazanym pH.

Bufory węglanowe o różnych wartościach pH:

Nr	0,2 M Na ₂ CO ₃ (ml)	0,2 M NaHCO ₃ (ml)	pH obliczone	pH oznaczone
1	2	18		
2	6	14		
3	10	10		
4	14	6		

5	18	2		
---	----	---	--	--

Wykonanie:

- Sporządzić 20 ml buforu węglanowego wskazanego przez asystenta. Znając stężenia poszczególnych składników roztworu buforowego, obliczyć oczekiwaną wartość pH sporządzonego buforu.
- Zmieszać właściwe objętości 0,2 M roztworu węglanu sodu Na_2CO_3 z 0,2 M roztworem wodorowęglanu sodu NaHCO_3 , zgodnie z danymi zamieszczonymi w tabeli.
- Przygotować pehametr do pomiaru.
- Zmierzyć pH sporządzonego buforu na pehametrze.
- Sporządzony roztwór buforu węglanowego pozostawić do następnego ćwiczenia.

3. Wpływ rozcieńczenia na pH roztworu buforowego

Zasada:

Rozcieńczenie roztworów buforowych zasadniczo nie wpływa na ich wartości pH, ponieważ zachowany jest stosunek stężeń składników każdego buforu. Zmienia jednak siłę jonową oraz pojemność buforową. Zmiana aktywności poszczególnych jonów w roztworze wpływa na pH, szczególnie w przypadku buforów opartych na solach kwasów wieloprotonowych, np. w buforze fosforanowym.

Wykonanie:

- Odmierzyć do 2 zlewek po 10 ml każdego ze sporządzonych buforów: octanowego i węglanowego.
- Każdy bufor rozcieńczyć dwukrotnie wodą destylowaną do 20 ml.
- Przygotować pehametr do pomiaru.
- Zmierzyć pH rozcieńczonych buforów i porównać z wartością pH przed rozcieńczeniem oraz z wynikami obliczonymi teoretycznie. Rozcieńczone bufony zachować do następnego ćwiczenia.

4. Określanie pojemności buforowej

Zasada:

Pojemność buforowa (β) jest wielkością charakteryzującą zdolność buforowania przez dany roztwór, czyli przeciwstawiania się zmianom pH po dodaniu do roztworu mocnego kwasu lub zasady. Miarą pojemności buforowej jest stosunek liczby dodanych moli jonów H^+ lub OH^- do zmiany pH w przeliczeniu na 1 litr roztworu buforowego:

$$\beta = \frac{dC \text{ (mol/l)}}{\Delta pH}$$

gdzie:

dC – stężenie dodanego mocnego kwasu lub mocnej zasady (mol/l), które spowodowało zmianę pH roztworu buforowego;

ΔpH – zmiana wartości pH roztworu buforowego.

Pojemność buforowa przyjmuje tym większą wartość, im większe jest stężenie buforu, natomiast maleje wraz z rozcieńczaniem buforu. Bufory o tym samym stężeniu mają największą pojemność wówczas, gdy stosunek ich składników, sprzężonej pary kwas-zasada, jest równy jedności.

Wykonanie:

- Rozcieńczony bufor octanowy podzielić na dwie części po 10 ml, po czym do jednej części dodać 1 ml 0,1 M roztworu NaOH, a do drugiej 1 ml 0,1 M roztworu HCl.
- Do 10 ml nierozcieńczonego buforu octanowego dodać 1 ml 0,1 M roztworu NaOH lub 1 ml 0,1 M roztworu HCl, według wskazań asystenta.
Przygotować pehametr do pomiaru.
Zmierzyć pH buforów (a) i (b) na pehametrze.
- Rozcieńczony bufor węglanowy podzielić na dwie części po 10 ml, po czym do jednej części dodać 1 ml 0,1 M roztworu NaOH, a do drugiej 1 ml 0,1 M roztworu HCl.
- Do 10 ml nierozcieńczonego buforu węglanowego dodać 1 ml 0,1 M roztworu NaOH lub 1 ml 0,1 M roztworu HCl, według wskazań asystenta.
Przygotować pehametr do pomiaru.
Zmierzyć pH buforów (c) i (d) na pehametrze.
- Określić pojemności buforowe (wszystkich buforów) na podstawie otrzymanych wyników doświadczalnych.
- Obliczyć teoretyczną zmianę pH po dodaniu do buforów o znanym stężeniu po 1 ml 0,1 M NaOH lub 0,1 M HCl i obliczyć teoretyczne pojemności buforowe analizowanych roztworów buforowych.

ODCZYNNIKI

0,2 M CH₃COOH, 0,2 M CH₃COONa, 0,2 M Na₂CO₃, 0,2 M NaHCO₃, 0,1 M NaOH, 0,1 M HCl.

NOTATKI